

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД

Беспалько І. Л.

*кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Питання даного дослідження не отримало належної регламентації в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК). Тому висновки щодо особливостей процесу доказування під час провадження на підставі угод можна зробити лише шляхом аналізу норм кримінального процесуального законодавства. Слід розпочати з того, що доказова діяльність, в основному, спрямована на всебічне, повне та об'єктивне встановлення всіх обставин кримінального провадження. При цьому предмет доказування, визначений ч. 1 ст. 91 КПК, є загальним для усіх різновидів кримінальних проваджень, а відтак залишається незмінним і для проваджень на підставі угод. Подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення, вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат та інші обставини предмету доказування не можуть бути встановлені на підставі домовленостей сторін і підлягають доказуванню [4, с. 241].

Аналіз судової практики дає змогу сказати, що суди додатково повинні встановлювати ще й інші обставини. Наприклад, в рішенні Вищого антикорупційного суду № 991/2904/20 зазначається, що для того, щоб зробити висновок про те, що наведена стороною обвинувачення кваліфікація є вірною, а в діях обвинуваченого наявні всі ознаки складу інкримінованого йому кримінального правопорушення, суд у провадженні на підставі угоди про визнання вини має надати ствердні відповіді на такі запитання: 1. Чи є особа суб'єктом інкримінованого йому кримінального правопорушення? 2. Чи відповідає об'єкт посягання ознакам як основного так і додаткового об'єкту інкримінованого обвинуваченому кримінального правопорушення? 3. Чи наявні в діях обвинуваченого ознаки зловживання владою? 4. Чи завдано діями обвинуваченого тяжких наслідків державним інтересам? 5. Чи наявний причинно-наслідковий зв'язок між діями обвинуваченого та наслідками, що настали?

6. Чи усвідомлював обвинувачений суспільно-небезпечний характер свого діяння, чи передбачав його суспільно-небезпечні наслідки? Чи діяв обвинувачений з корисливою метою отримання неправомірною вигодою для себе? [1]. Це дає підстави стверджувати про *необхідність виділяти в кримінальному провадженні на підставі угод і родовий предмет доказування*. Він визначається на рівні норм Особливої частини кримінального закону, в яких сформульовані конкретні юридичні ознаки вчинених кримінальних правопорушень (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона).

Однак *слід обов'язково говорити і про спеціальний предмет доказування* у кримінальному провадженні на підставі угод, щодо якого закон не містить окремої норми, яка б регламентувала його. Зважаючи на сутність та вимоги до змісту угод і порядку їх укладення й затвердження, до обставин спеціального предмета доказування можна віднести обставини: – передбачені ч. 7 ст. 474 КПК (які можуть бути підставами для відмови у затвердженні угоди); – передбачені частинами 4 і 5 ст. 474 КПК (щодо правильного розуміння сторонами угоди сутності обвинувачення, певних прав та наслідків укладення й затвердження угоди). Однак він ніяк не виділений у КПК, що *підлягає виправленню*.

Відповідно до ч. 1 ст. 474 КПК, якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою для виконання окремих процесуальних дій. Це означає, що процес доказування після укладення угоди на стадії досудового розслідування може продовжуватись. Тому законодавець передбачив, що прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою у зв'язку із необхідністю: 1) отримання висновку експерта; 2) завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання і фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди (ч. 1 ст. 474 КПК). *Однак законодавець не роз'яснив це питання. Тому воно потребує додаткової регламентації*.

Умовою укладення угод у кримінальному провадженні про визнання винуватості є *визнання особою своєї вини*. Однак недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості. Ч. 8 ст. 469 КПК регламентує, що у разі якщо кримінальне провадження здійснюється

щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження. Наведене свідчить, що у випадках винесення вироку на підставі угоди, фактично визнається вина інших обвинувачених, матеріали щодо яких виділено в окреме провадження. Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 65 КПК особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення у кримінальному провадженні, не можуть бути допитані як свідки щодо обставин, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення. Однак такої прямої заборони щодо угод про визнання вини в законі немає. Тому *є необхідність закріпити в КПК пряму заборону використання інформації отриманої у провадженні на підставі угоди про визнання вини в інших (виділених) провадженнях, щодо інших підозрюваних (обвинувачених).*

Відповідно до ч. 6 ст. 474 КПК суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. На цьому також акцентується увага і в Інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» [2]. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх. При цьому КПК чомусь указує на можливість опитування, а не допиту свідків для перевірки добровільності укладення угоди, хоча пояснення свідків, на відміну від показань, не є джерелами доказів у кримінальному провадженні щодо злочинів, а суд при обґрунтуванні судового рішення, у тому числі й ухвали, повинен посилатися саме на докази (ч. 3 ст. 310 КПК).

Відповідно до ч. 2 статті 474 КПК розгляд провадження на підставі угод проводиться судом під час підготовчого судового засідання. Такий порядок є диференційованою формою даної стадії кримінального провадження. При цьому факт укладення угоди під час досудового розслідування зобов'язує прокурора передати до суду обвинувальний акт із підписаною сторонами угодою. Однак ч. 4 ст. 291 КПК

встановлює, що надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється. Тому, вирішуючи питання щодо угоди на стадії підготовчого провадження, суд має можливість ознайомитися лише з текстом угоди, обвинувального акта та додатків до нього. В той же час, закон зобов'язує суд відмовити в затвердженні угоди у випадку, якщо відсутні фактичні підстави для визнання винуватості особи (п. 6 ч. 7 ст. 474 КПК). Однак він не може це зробити не маючи можливості ознайомитися з матеріалами, зібраними під час досудового розслідування. Дана проблема була вирішена ВССУ шляхом надання роз'яснення такого змісту: суд, що здійснюватиме судове провадження, для реалізації покладених на нього обов'язків щодо з'ясування добровільності укладення угоди та перевірки її на відповідність вимогам КПК та/ або кримінального закону (частини 6, 7 ст. 474 КПК), зважаючи на те, що під час підготовчого судового засідання може бути прийнято рішення, яке по своїй суті є завершальним для судового провадження у суді першої інстанції (ухвалити вирок), вправі витребувати документи, подані сторонами під час досудового розслідування, а також інші матеріали досудового розслідування [3]. *Відповідно, дане положення повинно бути закріплено і у КПК.*

Література:

1. Вирок Вищого антикорупційного суду у справі № 991/2904/20 від 30.04.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89036195>
2. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод».
3. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 р. № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод».
4. Теорія та практика кримінального процесуального доказування: навчальний посібник для підготовки до іспиту / В. В. Вапнярчук, С. В. Давиденко, О. В. Капліна та ін. Харків : Право, 2021. 256 с.